

“જો તમે તમારા નબી (સ.અ.વ.) ની
સુન્નત છોડી દેશો તો ગુમરાહ થઈ જશો.”
(મુસ્લિમ)

નમાઝની સજાવટ રફ' ઉલ્-યદૈન

નમાઝની સજાવટ : રફ'ઉલ્ચદૈન

મૌલાના મુહમ્મદ ઇસ્માઈલ સામરોદી

ઇસ્લામીભાઈઓ વર્તમાન યુગમાં ઉમ્મતે મુસ્લિમહને જે સમસ્યાઓનો સામનો છે તે કોઈનાથી છુપું નથી. જો એક બાજુ ગેરમુસ્લિમો ઇસ્લામના નૂરાની ચહેરાને કલંકિત કરવામાં વ્યસ્ત છે તો બીજી બાજુ ઇસ્લામના દાવેદારો પરસ્પરની ઐક્યતા અને સંપને તોડી પાડવાના શિકાર થયેલા છે. જતા દિવસે મઝહબી ઝગડા ઊભા કરવામાં આવે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં દરેક ખાસ અને આમ વ્યક્તિની જવાબદારી બને છે કે તે કોઈ એવું કાર્ય ન કરે કે જેનાથી ઉમ્મતની એકતા પડી ભાંગે. પરંતુ મને મારા હમવતન હનફીભાઈઓ ઉપર ખૂબ જ અફસોસ છે કે તેઓ જતા દિવસે મુસ્લિમ એકતા અને અખંડતામાં પિઘન નાખી, અડચણો ઊભી કરી નવા નવા તુક્કાઓ છોડતા રહે છે અને મતભેદો ઊભા કરવાના સીલસીલામાં મુકલીદો તરફથી મસ્લકે હક્ક અહલે હદીષ ઉપર આક્રમણો ધોધ વરસતો રહે છે અને મસ્લકે અહલે હદીષ ઉપર જતે દિવસે ખોટા અને બેબુનિયાદ આરોપો લગાડવામાં આવે છે. ક્યારેક તકલીદનો મસ્લો ક્યારેક તલાકનો મસ્લો તો ક્યારેક સવાદે આઝમ જેવા મસ્લાઓ ઊભા કરવામાં આવે છે તો ક્યારેક રફ'ઉલ્ચદૈનનો મસ્લો ઊભો કરવામાં આવે છે.

જેથી મેં આ લેખમાં કુર'આન અને હદીષની સાથોસાથ મશહૂર હનફી આલીમોના અકવાલ (કથનો) રજૂ કરી આપ્યા છે જેથી વાચક વર્ગની સામે આ મસ્લાની ચોખવટ થઈ જાય. મેં આ લેખમાં 'નમાઝની સજાવટ' એટલે કે રફ'ઉલ્ચદૈન (નમાઝમાં બન્ને હાથોને ખભા કે કાનની બુટ સુધી ઉપાડવા) નો મસ્લો તેમજ સવાદેઆઝમ (મોટો સમૂહ)ની યોગ્ય સમજૂતી વર્ણન કરી છે. (૧) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.) ફરમાવે છે કે રફ'ઉલ્ચદૈન નમાઝની ઝીનત (સજાવટ) છે. (નેલુલઅવતાર ભાગ-૨ પા.નં.૬૮, ઝરકાની ભાગ-૧, પા.નં.૧૪૨, એની ભાગ-૩ પા.નં.૭)

(૨) હઝરત નોઅમાન બિન અબી ઐયાશ ફરમાવે છે કે દરેક વસ્તુની એક સજાવટ હોય છે અને નમાઝની સજાવટ એ છે કે તકબીરે તહરીમામાં બન્ને હાથોને ઉપાડો અને જ્યારે રૂકુઅમાં જાવ અને જ્યારે રૂકુઅથી માથું ઉપાડો ત્યારે પણ બન્ને હાથોને ઉપાડો.

(બુખારી જુઝઓ રફ'ઉલ્ચદૈન પા.નં.૨૧, તસ્હીલુલકારી પા.નં.૭૮૧)

(૩) અબ્દુલમલિક ફરમાવે છે કે મેં સઈદ બિન જુબેરથી નમાઝમાં રફ'ઉલ્ચદૈન

વિશે પૂછ્યું તો તેમણે કહ્યું રફ'ઉલ્ચેદૈન થી તમારી નમાઝ સુશોભિત થઈ જાય છે. (બુખારી જુઝઓ રફ'ઉલ્ચેદૈન પા.નં.૧૬, બૈહકી ભાગ-૨ પા.નં.૭૫, તસ્દીલુલકારી પા.નં.૭૮૦)

(૪) ઇમામ ઇબ્ને કૈયિમ (રહ.) ફરમાવે છે રફ'ઉલ્ચેદૈન કરવું નમાઝની ઝીનત છે. (કીતાબુ સ્સલાત લેઈબ્ને કૈયિમ પા.નં.૩૬૦)

(૫) હઝરત ઉકબહ બિન આમિર ફરમાવે છે કે જે વ્યક્તિ નમાઝમાં રફ'ઉલ્ચેદૈન કરે છે તો તેના દરેક ઇશારા ઉપર દશ નેકીઓ છે. (ફતહુલ બયાન ભાગ-૩ પા.નં.૮૨, મજમઉઝ ઝવાઈદ ભાગ-૨ પા.નં.૧૦૩, ફતાવા ઇબ્નેતૈમિયહ પા.નં.૩૭૬)

એટલે કે બે રકઅતમાં પચાસ ચાર રકઅતમાં સો નેકીઓનો વધારો થઈ જાય છે. બદનસીબ છે તે મુસલમાન જે આ નેકીઓથી મહેરૂમ રહે છે.

(૬) ઇમામ ઇબ્ને શીરીન ફરમાવે છે નમાઝમાં રફ'ઉલ્ચેદૈન કરવું નમાઝને સંપૂર્ણ કરવું છે. (બુખારી જુઝઓ રફ'ઉલ્ચેદૈન પા.નં.૧૭, તલ્ખીસ પા.નં. ૨૮)

પાયકમિત્રો, આપ ઉપરોક્ત દલીલોથી સારી રીતે સમજી ગયા હશે કે રફ'ઉલ્ચેદૈન નમાઝની ઝીનત અને સજાવટ છે.

ઈતેબા એ સુન્નત :

(૧) રસુલ (સ.અ.વ.) નું ફરમાન છે. “જે વ્યક્તિ મારી સુન્નતથી મોઢું ફેરવશે તે મારી ઉમ્મતથી બહાર છે.” (બુખારી)

(૨) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ (રઝિ.) ફરમાવે છે “અગર તમે તમારા નબીની સુન્નત છોડી દેશો તો ગુમરાહ અથવા કાફિર થઈ જશો.” (મુસ્લિમ)

(૩) અબ્દુર્રહમાન બિન મહદી ફરમાવે છે “આ રફ'ઉલ્ચેદૈન સુન્નત છે.” (બુખારી પા.નં.૨૩)

(૪) ઇમામ ઇબ્ને કસિયમ (રહ.) ફરમાવે છે “જેણે રફ'ઉલ્ચેદૈન છોડ્યું બેશક તેણે સુન્નત છોડી દીધી.” (ઈઅલામુલમુપક્કેઈન પા.નં.૨૫૭)

(૫) ઇમામ શાફિઈ (રહ.) ફરમાવે છે “રફ'ઉલ્ચેદૈનનો અર્થ અલ્લાહ તઆલાની તઅઝીમ (મહાનતા) અને રસુલ (સ.અ.વ.) ની સુન્નતનું અનુસરણ છે. (નવવી... ૧૬૮, ઝરકાની ૧૪૨, કીતાબુલઉમ્મ ૯૧, તઅલીફુલમ્મજિદ ૮૯)

તેમજ ફરમાવ્યું રૂકુઅમાં જતી વખતે અને રૂકુઅથી ઊભા થતા સમયે રફ'ઉલ્ચેદૈન છોડનાર સુન્નત છોડનાર છે. (ઈઅલામ-૨૫૭)

(૬) ઇમામ ઇબ્ને ખુઝૈમહ ફરમાવે છે “જેણે નમાઝમાં રફ'ઉલ્ચેદૈન છોડી દીધું તેણે નમાઝના અરકાનમાંથી એક રૂક'ન છોડી દીધું.

(એની ઉમ્દતુલકારી ભાગ-૩ પા.નં.૭૦)

(૭) ઇમામ ઓઝાઈ અને ઇમામ હુમૈદી (રહ.) અને એક જમાઅતએ કહ્યું છે કે રફ'ઉલ્યેદૈન વાજિબ છે અને તેણે છોડી દેવાથી નમાઝ ફાસિદ (ખરાબ) થઈ જાય છે. (જુઝઓ સુબ્કી-૧૧ તસહીલુલકારી શર્હ બુખારી ૭૪૦)

કુતુબે સિતહ (હદીષની ૬ મશહૂર કિતાબો) :

(૧) સહીહ બુખારી : હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) જ્યારે નમાઝ શરૂ કરતા તો હંમેશા પોતાના બન્ને હાથોને ખભાઓ સુધી ઉઠાવતા હતા. ફરી જ્યારે રૂકુઅ માટે તકબીર કેહતા અને જ્યારે રૂકુઅથી માથું ઉચકતા ત્યારે પણ એવી જ રીતે પોતાના હાથ ઉપાડતા હતા. (બુખારી હદીષ નં.૭૩૫)

ચોખવટ : હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.) એ “કાન ચર્ફઉ ચેદૈહિ” ના શબ્દો વર્ણવી એ સાબિત કર્યું છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) નબુવ્પતની શરૂઆતથી લઈ પોતાના જીવનની અંતિમ નમાઝ સુધી રફ'ઉલ્યેદૈન કરતા રહ્યા. ઇમામ બુખારી (રહ.) ના ઉસ્તાદ અલી બિન અલમદીની ફરમાવે છે કે “અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમરની હદીષ મારા મતે તમામ મખ્લુક (સૃષ્ટિ) ઉપર હુજ્જત (દલીલ) છે. દરેક તે વ્યક્તિ જે આ હદીષને સાંભળી લે તો તેના મુજબ અમલ પણ કરે કેમ કે તેની સનદમાં કોઈ જ ખરાબી નથી. (ફતહુલબારી ભાગ-૨ પા.નં. ૧૮૧, નેલુલ અવતાર ભાગ-૨ પા.નં.૧૫૦, તલ્ખીસ પા.નં.૮૧ બુખારી જુઝઓ રફ'ઉલ્યેદૈન પા.નં.૮)

હવે જે મુસલમાન આ હદીષને વાંચે કે સાંભળે તેના ઉપર રફ'ઉલ્યેદૈન કરવું જરૂરી છે. કેમ કે તેની સનદમાં કોઈ જ ખતની ખરાબી નથી.

(૨) સહીહ મુસ્લિમ : હઝરત માલિક બિન હુયૈરિસ (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) જ્યારે તકબીર કેહતા તો પોતાના બન્ને હાથ કાન સુધી ઉપાડતા અને જ્યારે રૂકુઅ કરતા તો પોતાના બન્ને હાથ કાન સુધી ઉપાડતા અને રૂકુઅથી માથું ઉચકી “સમિઅલ્લા હુલિમન હમિદહ” કહેતા તો રફ'ઉલ્યેદૈન કરતા હતા. (મુસ્લિમ ભાગ-૧ પા.નં.૧૬૮)

(૩) અબૂદાઉદ : હઝરત અબૂહૈરેરહ (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) જ્યારે નમાઝ માટે તકબીર કેહતા હતા તો પોતાના બન્ને હાથો ખભાઓ સુધી ઉઠાવતા હતા અને જ્યારે રૂકુઅ કરતા હતા ત્યારે પણ એવી જ રીતે બન્ને હાથ ઉપાડતા હતા. ફરી જ્યારે રૂકુઅથી સજદા માટે ઊભા થતા ત્યારે પણ એવી જ રીતે કરતાં અને જ્યારે બે રક્અતોથી ઊભા થતા ત્યારે પણ આવી જ રીતે કરતા હતા. (અબૂદાઉદ-૧૧૫)

(૪) નસઈ : હઝરત અલ્કમહ બિન વાઈલનું વર્ણન છે કે મારા બાપ (વાઈલ

રઝિ.) એ હદીષ બયાન કરી કે મેં રસૂલ (સ.અ.વ.)ની પાછળ નમાઝ પઢી તો મેં જોયું કે આપ નમાઝ શરૂ કરતા ત્યારે રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા હતા અને જ્યારે રક્કુઅ કરતા ત્યારે પાછા અને જ્યારે “સમિઅલ્લા હુલિમન હમિદ્દહ” કહેતા ત્યારે પાછા રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા હતા. (નસઈ ભાગ-૧ પા.નં.૧૬૧)

ચોખવટ : અલ્લામહ સિંધી (રહ.) એ વાઇલ ઇબ્ને હુજા અને માલિક બિન હુયૈરિસ વિશે લખ્યું છે કે તેમણે રસૂલ (સ.અ.વ.) ની છેલ્લી ઉમરમાં આપ (સ.અ.વ.) સાથે નમાઝો પઢી અને રક્કુઅમાં જતી વખતે અને રક્કુઅથી માથું ઉચકતી વખતે રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા જોયું. આ બન્ને સહાબીઓની રિવાયતથી એ દલીલ મળે છે કે રક્'ઉલ્લેહૈન યથાવત છે તેને રદ કહેનારાઓનો દાવો ખોટો છે. (તઅલીકે નસઈ-૧૪૦)

(૫) તિર્મિઝી : હઝરત સાલિમ (રઝિ.) પોતાના બાપથી રિવાયત કરે છે કે મેં રસૂલ (સ.અ.વ.) ને ખુદ જોયું છે કે આપ જ્યારે નમાઝ શરૂ કરતા અને જ્યારે રક્કુઅ કરતા અને રક્કુઅથી માથું ઉચકતા તો પોતાના બન્ને હાથોને ખભાઓ સુધી ઉપાડતા એટલે કે રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા હતા. (તિર્મિઝી-૩૫, હદીષ નં.૨૫૫)

ચોખવટ : ઇમામ તિર્મિઝી (રહ.) એ આ હદીષને સહીહ હસન કહ્યું છે અને એમ પણ ફરમાવે છે કે હઝરત ઇબ્ને ઉમર, હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ, હઝરત અનસ, હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ અને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રઝિ.) વગેરેનું આજ કોલ છે અને તાબેઇનમાં હઝરત હસન બસરી, અતાઅ, તાઉસ, મુજાહિદ, નાફેઅ, સાલિમ બિન અબ્દુલ્લાહ, સઈદ બિન જુબૈર (રહ.) વગેરે પણ આમ જ કહે છે. અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક, ઇમામ શાફઈ, ઇમામ અહમદ અને ઇમામ ઇસ્હાક (રહ.) નું પણ આજ મઝહબ છે. ઇમામ તિર્મિઝી (રહ.) વધુમાં જણાવે છે કે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ (રઝિ.) ની તે રિવાયત સાબિત નથી જેમાં વર્ણન છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) એ એક જ વખત રક્'ઉલ્લેહૈન કર્યું અને પછી નથી કર્યું. (જુઓ સહીહ તિર્મિઝી ભાગ-૧ પા.નં.૧૫૬)

(૬) ઇબ્નેમાજહ : હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) જ્યારે ફર્જ નમાઝ માટે ઉભા થતા હતા તો તકબીર કહેતા અને ખભાઓ સુધી રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા હતા અને જ્યારે રક્કુઅમાં જતા હતા તો આવી જ રીતે રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા અને રક્કુઅથી માથું ઉચકતા તો આવી જ રીતે રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા અને જ્યારે બે રકઅતો પઢીને ઊભા થતા તે સમયે પણ આવી જ રીતે રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા હતા. (ઇબ્નેમાજહ હદીષ નં.૮૬૪)

હઝરત અબુબક્રસિદ્દીક (રઝિ.) : હઝરત અબુબક્રસિદ્દીક (રઝિ.) ફરમાવે છે “મેં રસૂલ (સ.અ.વ.) ની પાછળ નમાઝ પઢી છે. આપ (સ.અ.વ.) નમાઝ શરૂ કરતા સમયે અને રક્કુઅમાં જતા અને રક્કુઅથી ઉઠતા સમયે રક્'ઉલ્લેહૈન કરતા

હતા. (બેહકી ભાગ-૨ પા.નં.૭૩, તલ્ખીસ : ૮૨, સુબકીફી જુઝ'એ રફ'ઉલ્ચેદેન : ૬, તારીખુલખુલફાઅ : ૪૦)

ચોખવટ : આ હદીષ વિશે ઇમામ બેહકી, ઇમામ સુબકી, અને ઇમામ ઇબ્ને હજર (રહ.) ફરમાવે છે “રિજાલુહુ સિકાતુન” એટલે કે આ હદીષના બધા જ રાવીઓ સિકહ (ભરોસાપાત્ર, પ્રમાણિત) છે.

(બેહકી ભાગ-૨, પા.નં.૭૩, તલ્ખીસ : ૮૨, સુબકી-૬)

ઇમામ હાકિમ (રહ.) એ કહ્યું આ હદીષ મહકુઝ છે. (તલ્ખીસ-૮૨) તેવી જ રીતે અબ્દુર્રઝઝાક (રહ.) કહે છે કે મેં ઇબ્ને જુરૈજથી બહેતર નમાઝ નથી જોઈ. મેં તેમને જોયું કે જ્યારે નમાઝ શરૂ કરતા અને જ્યારે રૂકુઅમાં જતા અને જ્યારે રૂકુઅથી માથું ઉંચકતા તો રફ'ઉલ્ચેદેન કરતા હતા. (ઝૈલઈ ભાગ-૧ પા.નં.૨૧૭) તેમજ ફરમાવ્યું કે મક્કાવાળાઓએ ઇબ્ને જુરૈજથી નમાઝ લીધી અને ઇબ્ને જુરૈજ (રહ.) એ અતાઅ બિન અબીરબાહ (રહ.) થી નમાઝ લીધી અને અતાઅએ ઇબ્ને ઝુબૈરથી અને ઇબ્ને ઝુબૈરએ હઝરત અબુબક્ર સિદ્દીક (રઝિ.) થી અને હઝરત અબુબક્ર સિદ્દીક (રઝિ.) એ રસૂલ (સ.અ.વ) થી નમાઝ શીખી અને રસૂલ (સ.અ.વ.) એ આ નમાઝ હઝરત જિબ્રઈલ (અ.સ.) થી શીખી અને હઝરત જિબ્રઈલ (અ.સ.) ને આ નમાઝ અલ્લાહે શીખવાડી. (બેહકી ભાગ-૨ પા.નં.૭૩, મજમઉઝ ઝવાઈદ : ૧૩૨, તખરીજુલહિદાયહ ભાગ-૧ પા.નં.૨૧૭, તલ્ખીસ : ૭૪, અત્તાલીફુલ મુમજિદ : ૯૧)

હઝરત ઉમર ફારૂક (રઝિ.) : હઝરત ઉમર ફારૂક (રઝિ.) ફરમાવે છે કે “મેં ખુદ જોયું છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) જ્યારે નમાઝ શરૂ કરતા તો બન્ને હાથ ઉપાડી ખભાઓ સુધી લઈ જતા અને જ્યારે રૂકુઅ કરતા અને રૂકુઅથી માથું ઉંચકતા ત્યારે પણ રફ'ઉલ્ચેદેન કરતા હતા. (બેહકી-૨, બુખારી જુઝ'ઓ રફ'ઉલ્ચેદેન : ૧૭, જુઝ'ઓસુબકી : ૬)

ચોખવટ : અબ્દુલ્લાહ બિન કાસિમથી વર્ણન છે કે એક વખત લોકો મસ્જિદે નબવીમાં નમાઝ પઢી રહ્યા હતા કે અચાનક ઉમર બિન ખત્તાબ (રઝિ.) આવી પહોંચ્યા અને કહ્યું હે લોકો મારી તરફ તમારા ચેહરા ફેરવી લો હું તમને રસૂલ (સ.અ.વ.) ની નમાઝ પઢીને બતાવું છું. જે ખુદ નબી (સ.અ.વ.) પઢતા હતા અને તેવી જ નમાઝ પઢવાનો હુકમ આપતા હતા. પછી હઝરત ઉમર (રઝિ.) કિબલા સામે ઊભા થયા અને પોતાના બન્ને હાથ બુલંદ કર્યા અહીં સુધી કે બન્ને હાથ પોતાના ખભા સુધી લાવ્યા પછી અલ્લાહુ અકબર કહ્યું ત્યારબાદ રૂકુઅ કરતા અને રૂકુઅથી માથું ઉંચકતા સમયે રફ'ઉલ્ચેદેન કર્યું તો કોમના લોકોએ કહ્યું કે નબી (સ.અ.વ.) અમને આવી જ રીતે નમાઝ પઢાવતા હતા.

(તખરીજુલ હિદાયહ : ૨૧૬)

હઝરત ઉષમાન અને હઝરત અલી (રઝિ.) : રફ'ઉલ્યેદૈન જેવી રીતે અબુબક્ર અને ઉમર (રઝિ.) એ કર્યું છે તેવી જ રીતે હઝરત ઉષમાન અને હઝરત અલી (રઝિ.) થી પણ વર્ણન છે. (ત'અલીકુલમુગ'ની : ૧૧૧, જુઝ'ઓ સુબ્કી : ૯)

ચોખવટ : વિષય ખૂબ જ વિશાળ છે. આ બાબતમાં હદીષો અને આસાર ખૂબ જ વર્ણન થયેલા છે જેથી હઝરત ઉષમાન અને હઝરત અલી (રઝિ.) બાબત વધુ રિવાયતો માટે જુઓ અબૂદાઉદ મુસ્નદ અહમદ ભાગ-૩ પા.નં.૧૬૫, ઇબ્ને માજહ, નસઈ, દાર કુત્ની ૧૦૭, બેહકી ભાગ-૨ પા.નં. ૭૪, તિર'મિઝી જુઝ'ઓ સુબ્કી ૯, જુઝ'ઓ બુખારી-૬, તુહફતુલ-અહવાઝી ૨૧૯ વગરે)

અશરહ મુબશ્શરહ : તે દસ સહાબીઓ જેમને દુનિયામાં જ જન્નતની ખુશખબરી આપવામાં આવી.

- (૧) હઝરત અબૂબક્ર (રઝિ.)
 - (૨) હઝરત ઉમર ફારૂક (રઝિ.)
 - (૩) હઝરત ઉષમાન (રઝિ.)
 - (૪) હઝરત અલી (રઝિ.)
 - (૫) હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રઝિ.)
 - (૬) હઝરત તલ્હા બિન ઉબૈદિલ્લાહ (રઝિ.)
 - (૭) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઓફ (રઝિ.)
 - (૮) હઝરત સઅદ ઇબ્ને અબી વક્કાસ (રઝિ.)
 - (૯) હઝરત સઈદ બિન ઝૈદ (રઝિ.)
 - (૧૦) હઝરત અબૂ ઉબૈદહ બિન જર્હ (રઝિ.)
- (બેહકી ભાગ-૨ પા.નં. ૮૦, તન્વીઝલ્એનેન : ૧૮)

ચોખવટ : ઇમામ હાકિમ અને ઇમામ બેહકી (રહ.) ફરમાવે છે રફ'ઉલ્યેદૈનના સુન્નત હોવા બાબત ખુલફાએ અરબઅહ (ચારેય ખલીફા), અશરએ-મુબશ્શરહ અને બીજા બધા જ અકાબિર સહાબહ એકમત છે.

(તઅ'લીકુલમુગ'ની : ૧૧ બેહકી ભાગ-૨ પા.નં. ૮૦ તલખીસ : ૮૨)

ઇમામ હાકિમ (રહ.) ફરમાવે છે “રફ'ઉલ્યેદૈન સિવાય કોઈ એવી સુન્નત નથી જેને અશરહ મુબશ્શરહએ રિવાયત કરી હોય.

(તન્વીઝલ્એનેન : ૧૧, તલખીસ : ૮૨, જુઝ'ઓસુબકી : ૧૦)

અબુલ કાસિમ બિન મન્દહ ફરમાવે છે રફ'ઉલ્યેદૈનની હદીષો રિવાયત કરનારાઓમાં અશરહ મુબશ્શરહ પણ છે. (તુહફતુલ અહવાઝી : ૨૧૯, મૈલુલઅવતાર ભાગ-૨ પા.નં.૧૪૯, તરહીલુલકારી : ૭૪૨)

મુસલમાનભાઈઓ આ તે દશ સહાબએ કિરામ છે જેમને દુનિયાની અંદર જ જન્નતની ખુશખબરી આપવામાં આવી હતી. આ દશે દશ જન્નતી સહાબહ કહી રહ્યા છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) રૂક્નમાં જતા અને રૂક્નથી માથું ઉંચકતી વખતે રફ'ઉલ્લેહન કરતા હતા તો આપણે આ સુન્નતે નબવીથી કેમ મહરૂમ રહીએ ?

અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.) : હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.) જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને જોતા કે તે રૂક્નમાં જતા કે રૂક્નથી ઉઠતા સમયે રફ'ઉલ્લેહન નથી કરતો તો તેને કાંકરીઓથી મારતા હતા. (બુખારી જુઝઓ રફ'ઉલ્લેહન : ૧૦)

તમામ સહાબએ કિરામ રફ'ઉલ્લેહન કરતા હતા.

એક એક સહાબિ (રઝિ.) નું નામ લખવા કરતાં હું યોગ્ય સમજું છું કે હઝરત સઈદ બિન જુબૈર અને ઇમામ હસન તથા ઇમામ બુખારી (રહ.) નો ફૈસલો નકલ કરી આપું જે અહલે ઇમાનના સંતોષનું કારણ બનશે. ઇન શા અલ્લાહ.

હઝરત સઈદ બિન જુબૈર (રહ.) ફરમાવે છે “રસૂલ (સ.અ.વ.) ના તમામ સહાબહ (રઝિ.) નમાઝ શરૂ કરતા સમયે, રૂક્નમાં જતા સમયે અને રૂક્નથી માથું ઉંચકતા સમયે રફ'ઉલ્લેહન કરતા હતા. (બેહકી ભાગ-૨ પા.નં.૭૫)

ઇમામ બુખારી (રહ.) નો ફૈસલો : ઇમામ બુખારી (રહ.) ફરમાવે છે “રસૂલ (સ.અ.વ.) ના કોઈપણ સહાબીથી એ વાત સાબિત નથી કે તે રફ'ઉલ્લેહન ન કરતા હોય. એટલે કે બધા જ સહાબીઓ રફ'ઉલ્લેહનમાં માનતા હતા.”

(બુખારી જુઝઓ રફ'ઉલ્લેહન ૨૪)

શાહ ઇસ્માઈલ (રહ.) ફરમાવે છે “રફ'ઉલ્લેહનના પિષયમાં એટલી તો (અસંખ્ય) રિવાયતો આવેલી છે જેમને લખવું, વર્ણન કરવું મુશ્કેલ છે.

અલ્લામહ ઇબ્ને હજર (રહ.) ફરમાવે છે અમારા ઉસ્તાદ હાફિઝ અબુલ ફઝ'લનું બયાન છે કે શોધખોળ કરતાં મને ૫૦ સહાબહ (રઝિ.) થી રફ'ઉલ્લેહનની હદીષનો સબૂત મળી ચૂક્યો છે. (ફત્હુલ્બારી ભાગ-૧ પા.નં.૨૦૪ અન્સારી પ્રેસ) અને તે ૫૦ સહાબએ કિરામ નીચે મુજબ છે.

- (૧) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દિક (રઝિ.)
- (૨) હઝરત ઉમર ફારૂક (રઝિ.)
- (૩) હઝરત ઉષમાન (રઝિ.)
- (૪) હઝરત અલી (રઝિ.)
- (૫) હઝરત તલ્હા (રઝિ.)
- (૬) હઝરત ઝુબૈર (રઝિ.)
- (૭) હઝરત સઈદ બિન ઝૈદ (રઝિ.)
- (૮) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઓફ (રઝિ.)

- (૯) હઝરત સઅદ ઇબ્ને અબી વક્કાસ (રઝિ.)
- (૧૦) હઝરત અબૂ ઉબૈદહ બિન જર્હ (રઝિ.)
- (૧૧) હઝરત માલિક બિન હુયૈરિસ (રઝિ.)
- (૧૨) હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રઝિ.)
- (૧૩) હઝરત ઉબૈ બિન કઅબ (રઝિ.)
- (૧૪) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.)
- (૧૫) હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રઝિ.)
- (૧૬) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રઝિ.)
- (૧૭) હઝરત હુસૈન (રઝિ.)
- (૧૮) હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ (રઝિ.)
- (૧૯) હઝરત ઝૈદબિન હારિસ (રઝિ.)
- (૨૦) હઝરત અબૂ કતાદહ (રઝિ.)
- (૨૧) હઝરત સુહૈલ બિન સઅદ (રઝિ.)
- (૨૨) હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રઝિ.)
- (૨૩) હઝરત સુલૈમાન બિન યસાર (રઝિ.)
- (૨૪) હઝરત અમ્ર બિન આસ (રઝિ.)
- (૨૫) હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રઝિ.)
- (૨૬) હઝરત ઉકબહ બિન આમિર (રઝિ.)
- (૨૭) હઝરત બરીરહ (રઝિ. અન્હા)
- (૨૮) હઝરત અમ્માર બિન યાસિર (રઝિ.)
- (૨૯) હઝરત અદી બિન અજલાન (રઝિ.)
- (૩૦) હઝરત અબૂ મસ્ઉદ અન્સારી (રઝિ.)
- (૩૧) હઝરત ઉમર લૈસી (રઝિ.)
- (૩૨) હઝરત આઈશહ સિદ્દિકહ (રઝિ.અન્હા)
- (૩૩) હઝરત અબૂ દરદાઅ (રઝિ.)
- (૩૪) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઉમર (રઝિ.)
- (૩૫) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રઝિ.)
- (૩૬) હઝરત અનસ (રઝિ.)
- (૩૭) હઝરત વાઈલ બિન હુજ (રઝિ.)
- (૩૮) હઝરત અબૂ હુબૈદ સાઈદી (રઝિ.)

- (૩૯) હઝરત હઝરત અબૂ ઉસૈદ (રઝિ.)
- (૪૦) હઝરત મુહમ્મદ બિન મસ્લમહ (રઝિ.)
- (૪૧) હઝરત જાબિર (રઝિ.)
- (૪૨) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જાબિર (રઝિ.)
- (૪૩) હઝરત અઅરાબી (રઝિ.)
- (૪૪) હઝરત હસન (રઝિ.)
- (૪૫) હઝરત ઉમ્મે દરદાઅ (રઝિ. અન્હા)
- (૪૬) હઝરત મુઆઝ બિન જબલ (રઝિ.)
- (૪૭) હઝરત સલમાન ફારસી (રઝિ.)
- (૪૮) હઝરત બરીરહ બિન ખુસૈબ (રઝિ.)
- (૪૯) હઝરત હકમ બિન ઉમૈર (રઝિ.)
- (૫૦) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્મ (રઝિ.)

મજકુર સહાબ એ કિરામ તમામે તમામ કહે છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) રૂક્નમાં જતા અને રૂક્નથી ઉઠતા સમયે રક્'ઉલ્લેઈન કર્યા કરતા હતા. સહાબએ કિરામની આ બાબતની રિવાયતોની એક લાંબી યાદી હોવાથી આ ટૂંકા લેખમાં તેને સમાવી લેવી મુશ્કેલ છે. પિગતવાર જોવું હોય તો નીચેની કિતાબો જુઓ.

બેહકી ભાગ-૨ પા.નં.૭૩, તલખીસ પા.નં.૮૨, જુઝઓ સુલકી પા.નં.૬-૮-૯, હાકિમ. તખરીજે હિદાયત ભાગ-૧, પાના નં. ૨૧૭, જુઝઓ, બુખારી પા.નં.૧૩, તાલીકુલ મુગની પા.નં.૧૧, અબુદાઉદ ભાગ-૧ પા.નં.૧૯૮, મુસ્નદઅહમદ ભાગ-૩ પા.નં.૧૬૫, ઇબ્નેમાજહ ભાગ-૧ પા.નં.૬૨, નસઈ પા.નં.૮૯, દારકુતની પા.નં.૧૦૭, તિર્મિઝી પા.નં.૩૬, તોહફતુલઅહવાઝી પા.નં.૨૧૯, મુન્તકલ અખબાર પા.નં.૫૫, બુખારી પા.નં.૧૦૨, મુસ્લિમ પા.નં.૧૬૮, તન્વીરુલએનેન પા.નં.૧૧, મુઅત્તા ઇમામ માલિક પા.નં.૯૭, મુઅત્તા ઇમામ મુહમ્મદ પા.નં.૮૯, કિતાબુલ ઉમ્મ ભાગ-૩ પા.નં.૧૮૬, મુસ્નદ શાફઈ પા.નં.૧૨, ફતહુલબારી ભાગ-૨ પા.નં.૧૮૧, ઉમ્દતુલકારી ભાગ-૩ પા.નં.૫, ઇઅલામુલ મુપક્કેઈન પા.નં.૨૦૬, દારમી પા.નં.૧૦૭, મજમઉઝઝવાઈદ ભાગ-૨ પા.નં.૧૮૩, અલઉરકુશસુઝા પા.નં. ૧૨૫ વગરે.

અલ્લામહ મુજિદુદીન ફિરોઝાબાદી ફરમાવે છે કે ચારસો હદીષ અને અસરથી એ સાબિત થઈ ચૂક્યું છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) રૂક્નમાં જતા સમયે રક્'ઉલ્લેઈન કરતા હતા. (સિફરુસ્સઆદહ : ૧૫)

ઇજમાએ સહાબહ : રઈસુલ મુહદ્દેસીન હઝરત ઇમામ બુખારી (રહ.) તેમની કિતાબ જુઝઓ રક્'ઉલ્લેઈનમાં એમ ફરમાવે છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) ના તમામ

સહાબીઓ (રઝિ.) રફ'ઉલ્યેદૈન કરતા હતા અને એકપણ સહાબી એવા નથી જેમણે રફ'ઉલ્યેદૈન ન કર્યું હોય.

ચોખવટ : ઉપરોક્ત બયાનથી માલુમ થયું કે તમામ સહાબીએ કિરામનું રફ'ઉલ્યેદૈન કરવા ઉપર ઇજમા છે.

તાબિઈન, તબ'અ' તાબિઈન અને અઈમ્મએ મુજતહિદીન :

ઇમામ બુખારી, ઇમામ બેહકી અને અલ્લામહ તકિયુદીન સુબ્કી (રહ.) નો સર્વસહમતી સાથેનો ફેસલો છે કે “તાબિઈન, તબ્'અ'તાબિઈન અને અઈમ્મએ કિરામ રફ'ઉલ્યેદૈન કરતા હતા.

અર્થાત : તેઓ બધા જ તેમજ તેમના સિવાય દીનના અસંખ્ય ઇમામો રફૂઅમાં જતા અને રફૂઅથી માથું ઉચકતા સમયે રફ'ઉલ્યેદૈન કરતા હતા. (જુઝ'અ બુખારી પા.નં.૭-૨૨, બેહકી ભાગ-૨ પા.નં.૭૫, જુઝ'અ સુબ્કી પા.નં.૧૦, તઅ'લીકુલ-મુમ્જિદ પા.નં.૯૧, એની ભાગ-૩ પા.નં.૧૦)

રફ'ઉલ્યેદૈન કરનારા ઉપરોક્ત સમૂહના અમુક નામો નીચે મુજબ છે.

- (૧) સઈદ બિન જુબેર (રહ.)
- (૨) સાલિમ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.)
- (૩) હસન બસરી (રહ.)
- (૪) અતાઅ બિન અબીરબાહ (રહ.)
- (૫) ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ (રહ.)
- (૬) અબ્દુલ્લાહ બિન દીનાર (રહ.)
- (૭) કેસ બિન સઅદ (રહ.)
- (૮) ઇબ્ને અબી નજીહ (રહ.)
- (૯) ઇસ્માઈલ (રહ.)
- (૧૦) અબૂ નૂર (રહ.)
- (૧૧) સાલિમ બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.)
- (૧૨) મુજાહિદ (રહ.)
- (૧૩) નુઅમાન બિન અબી અર્યાશ (રહ.)
- (૧૪) નાફેઅ (રહ.)
- (૧૫) કાસિમ બિન મુહમ્મદ (રહ.)
- (૧૬) ઇબ્ને સીરીન (રહ.)

- (૧૭) હસન બિન મુસ્લિમ (રહ.)
- (૧૮) તાહિસ (રહ.)
- (૧૯) ઇસ્હાક બિન રાહપેહ (રહ.)
- (૨૦) ઇબ્ને મુઈન (રહ.)
- (૨૧) ઇમામ ઇબ્ને જરીર (રહ.)
- (૨૨) અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રહ.)
- (૨૩) અલી બિન હસન
- (૨૪) અલી બિન અબ્દુલ્લાહ
- (૨૫) અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ (રહ.)
- (૨૬) અલી બિન મદીની (રહ.)
- (૨૭) મુહમ્મદ બિન સલામ (રહ.)
- (૨૮) કઅબ બિન સઅદ (રહ.)
- (૨૯) યહ'યા બિન યહ'યા (રહ.)
- (૩૦) મકહૂલ (રહ.)
- (૩૧) અબુ નઝ'રહ (રહ.)
- (૩૨) અબૂ અહમદ (રહ.)
- (૩૩) ઇમામ ઓઝાઈ (રહ.)
- (૩૪) ઇસ્હાક બિન ઇબરાહીમ (રહ.)
- (૩૫) અબૂ ઉબેદહ (રહ.)
- (૩૬) હુમેદી (રહ.)
- (૩૭) હસન બિન જ'અફર (રહ.)
- (૩૮) અલી બિન હુસૈન (રહ.)
- (૩૯) ઇસા બિન મૂસા (રહ.)
- (૪૦) કતાદહ (રહ.)
- (૪૧) અબ્દુલ્લાહ બિન ઉસ્માન (રહ.)
- (૪૨) અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રહ.)
- (૪૩) અબ્દુર્રહમાન (રહ.)
- (૪૪) મુઅ'તમર (રહ.)
- (૪૫) કઅબ બિન સઈદ (રહ.)
- (૪૬) યહયા ઇબ્ને મુઈન (રહ.)

(૪૭) ચહ્યા ઇબ્ને સઈદ

(૪૮) ઇબ્ને મુબારક (રહ.)

(૪૯) માલિક બિન અનસ

(૫૦) ચઅકુબ (રહ.)

(૫૧) ઇમામ ઝુહરી (રહ.)

(૫૨) ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ (રહ.)

(૫૩) ઇમામ શાફિઈ (રહ.)

મુસ્લિમ ભાઈઓ ! હજી પણ રફ'ઉલ્યેદૈન ન કરવા માટેનું કોઈ કારણ બાકી રહે છે ??? જો હોય તો કુર'આનના હુકમ મુજબ “હાતૂબુર'હાનકુમ ઇન'કુન્તુમ સાદિકીન” અર્થાત : જો સાચા હોય તો દલીલ કારણ આપો. ઉપરકોત દલીલોથી આપ જાણી ચૂક્યા છો કે.....

(૧) અલ્લાહ તઆલાએ “રફ'ઉલ્યેદૈન” નો હુકમ આપેલ છે.

(૨) રસૂલ (સ.અ.વ.) એ “રફ'ઉલ્યેદૈન” કર્યું છે અને આજી જિંદગી કરતા રહ્યા.

(૩) સહાબએ કિરામ (રઝિયલ્લાહુઅન્હુમ અજમઈન) ની “રફ'ઉલ્યેદૈન” કરવા બાબત સર્વસંમતિ છે. તેઓ (રઝિ.) “રફ'ઉલ્યેદૈન” કરતા હતા અને ન કરનારને સજા આપતા હતા અને એક પણ સહાબી (રઝિ.) એવા નથી જેમણે “રફ'ઉલ્યેદૈન” ન કર્યું હોય.

(૪) સહાબહ (રઝિ.) પછી તાબિઈન (રહ.) જેમનો જમાનો “ખેરુલ્કુરૂન” (ભલો યુગ) માંથી છે. તેઓ પણ આ સુન્નત (રફ'ઉલ્યેદૈન) ઉપર અમલ કરનારા હતા અને તબ્અ'તાબિઈન તેમજ અઈમ્મએ કિરામ પણ આ સુન્નત ઉપર અમલ કરતા હતા અને તેઓ એવી સુન્નત ઉપર અમલ કેમ ન કરે જેને રિવાયત કરનાર “અશ'રહ મુબશ્શરહ” દસે દસ જન્નતની ખુશખબરી પામેલા સહાબહ (રઝિ.) છે. પરંતુ મસ્લકી વાડાબંધીઓ અને પક્ષપાતનું નાશ થાય કે “રિવાયતે મુતવાતિર” (નબી (સ.અ.વ.) થી લઈ અત્યાર સુધી દરેક જમાનામાં નિરંતર, લગાતાર રિવાયત થતી તેમજ તેના ઉપર અમલ થતું આવ્યું હોય તેવી રિવાયતોનો પણ ઇન્કાર કરી દેવામાં આવે છે. જ્યારે કે “ફિક'હે હનફી” માં મુતવાતિર રિવાયતનો ઇન્કાર કરવો તે કુફ્ર કરવા સમાન છે. જુઓ દુર્રેમુખ્તાર ભાગ-૨ પા.નં.૫૧૩)

આવો ! હવે હું “હનફી ફિક'હે” થી “રફ'ઉલ્યેદૈન” ની હકીકત આપની સમક્ષ રજુ કરું છું.

(૧) હનફી ઘરાણાના પનોતા પુત્ર શાહ વલિઉલ્લાહ મુહદિસ દહેલવી (રહ.)

તેમની કિતાબ “હુજ્જતુલ્લાહિલ્બાલિગહ” ના ભાગ-૨ પા.નં.૮ ઉપર લખે છે અર્થાત : જે વ્યક્તિ “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરે છે તે મને “રફ’ઉલ્યેદૈન” ન કરનારથી વધારે મહબૂબ અને પ્રિય છે કેમ કે “રફ’ઉલ્યેદૈન” ની હદીસો વધુ પ્રમાણમાં છે અને વધુ સચોટ, સહીહ છે.

(૨) મૌલાના અબ્દુલ હય્ય સાહેબ હનફી (રહ.) નો “રફ’ઉલ્યેદૈન” વિશે અંતિમ ફેસલો, અર્થાત્ : હક વાત એ છે કે રફૂઅમાં જતાં અને રફૂઅથી માથું ઉંચકતા સમયે “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરવું રસૂલ (સ.અ.વ.) તેમજ આપ (સ.અ.વ.) ના અસંખ્ય સહાબહ (રઝિ.) થી મજબૂત સનદ અને પ્રમાણિત આધારો સાથે રિવાયત થયેલું છે. (સિઆયહ ભાગ-૧ પા.નં.૨૧૩)

(૩) ઇમામ અબૂ હનીફહ (રહ.) ના ઉસ્તાદ હઝરત અતાઅ (રહ.) નો અમલ, ઇમામ બેહકી (રહ.) હઝરત અતાઅ બિન અબી રબાહ વિશે લખે છે કે એયૂબ (રહ.) નું બયાન છે કે, મેં અતાઅ (રહ.) ને નમાઝ પઢતા જોયું તેઓ કહે છે કે તેઓ જ્યારે નમાઝ શરૂ કરતા અને જ્યારે રફૂઅમાં જતાં અને રફૂઅથી માથું ઉંચકતા તો “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરતા હતા. (બેહકી ભાગ-૨ પા.નં.૭૩)

(૪) ઇમામ અબૂહનીફહ (રહ.) ના શાગિર્દ ઇસામ બિન યુસુફ (રહ.) નો અમલ, હઝરત ઇસામ બિન યુસુફ (રહ.) “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરતા હતા.

(મુકદ્દમહ આલમગીરી ભાગ-૧ પા.નં.૫૦)

ખુલાસો : ઉપરોક્ત વાતથી એ જણાઈ આવ્યું કે અગર કોઈ હનફી પોતાના ઇમામના મઝહબને કોઈ મસ્અલહમાં દલીલની મજબૂતીના આધારે છોડી દે તો તે તકલીદના બંધનમાંથી નીકળી નહીં જાય. ઇસામ બિન યુસુફને નથી જોતા કે તેઓએ ઇમામ અબૂ હનીફહ (રહ.) નો “રફ’ઉલ્યેદૈન” ન કરવાનો મઝહબ છોડી દીધો જ્યારે કે તેઓને હનફી સમૂદાયમાં ગણવામાં આવે છે. (ઝહ’રતુ રિયાઝિલ્અબ્રાર, લેખક : મુહદિસે ગુજરાત મૌલાના અબ્દુલ’ જલીલ સામરોદી (રહ.) પા.નં.૮૦-૮૧)

(૫) ઇમામ અબૂ હનીફહ (રહ.) ના શાગિર્દ અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) નો અમલ, ઇમામ બુખારી (રહ.) ફરમાવે છે કે અર્થાત્ : તેઓ અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) પણ “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરતા હતા. (જૂઝ’ઓ રફ’ઉલ્યેદૈન પા.નં.૭) પ્રકરણમાં લખે છે, અર્થાત્ : અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક પણ “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરવા માટે કહેતા હતા.

(૬) કાઝી સનાઉલ્લાહ પાની પત્ની હનફી (રહ.) નું બયાન, “રફ’ઉલ્યેદૈન” ને ફકહાઅ અને મુહદિષીનની મોટી સંખ્યા સુન્નત સાબિત કરે છે.

(માલાબુદ્દ મિન્હ, ઉર્દૂ પા.નં.૨૭)

(૭) મૌલાના અબ્દુલ હકક લખનવી હનફી (રહ.) ફરમાવે છે, અર્થાત્ :

“રફ’ઉલ્ચેદૈન” કરવાનો સબૂત રસૂલ (સ.અ.વ.) થી અસંખ્ય હદીસો અને પ્રમાણભૂત રિવાયતોથી ઉપલબ્ધ છે અને જે લોકો તેના રદ્દબાતલ (કેન્સલ) હોવાનો દાવો કરે છે તેમનો આ દાવો એટલો તો પોકળ અને દલીલ વગરનો છે કે જેનાથી ન તો બીમારને શિક્ષા, તંદુરસ્તી મળે છે અને ન તો તરસ્ત્યાની તરસ છીપાય છે. (અતઅલીફુલ્મુખ્જિદ હાશિયહ-મુઅતાઈમામ મુહમ્મદ (રહ.) પા.નં.૮૯) (૮) અલ્લામહ અબુલ હસન સિન્ધી હનફી (રહ.) નો ફૈસલો, અર્થાત્ : જે લોકો એમ કહે છે કે આ હદીસથી “રફ’ઉલ્ચેદૈન” પહેલી તક’બીર (તહ’રીમહ) સિવાય બીજી જગ્યાઓ માટે રફ થઈ ગયો તો તેમનું આમ કહેવું દલીલ વગરનું છે. (હાશિયહ ઈબ્ને માજહ ભાગ-૧ પા.નં.૧૪૬ મિસ્ન પ્રેસ)

તેનાથી આગળ લખતા ફરમાવે છે કે, “રફ’ઉલ્ચેદૈન” ની હદીસો ખૂબ જ મજબૂત, પાયેદાર અને ખૂબ જ મોટી સંખ્યામાં છે આટલી સ્પષ્ટતા અને ગવાહીઓ એ પણ ખુદ આપના જ ઘરની હોવા છતાં પણ આપ લોકો તેને રદ્દબાતલ કહો અને તેને રદ્દબાતલ કહેનારાઓને માતબર સમજો તો તેનો શો ઈલાજ થઈ શકે ? આ બાબતની વધુ વિગત માટે જુઓ અલ્લામહ અબ્દુલ જલીલ સામરોદી (રહ.) ની કિતાબ ઝ’હરતુ રિયાઝિલ અધ્ધાર પા.નં.૯૦-૯૧)

(૯) પીરાને પીર અબ્દુલ-કાદિર ગુલાની (રહ.) નો ફૈસલો, “નમાઝ શરૂ કરતા સમયે, રૂકૂઅમાં જતા સમયે અને રૂકૂઅથી માથું ઉંચકતા સમયે “રફ’ઉલ્ચેદૈન” કરવું. (સુન્નતથી સાબિત છે) (ગુનિયતુત્તાલિબીન પા.નં.૭)

“રફ’ઉલ્ચેદૈન” નો વિરોધ કરનારાઓની દલીલ અને તેમનો જવાબ

દલીલ-૧ : હઝરત અલ્કમહ ફરમાવે છે કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) એ ફરમાવ્યું કે શું હું તમને રસૂલ (સ.અ.વ.) ની નમાઝ ન પઢાવું ? પછી જ્યારે તેમણે નમાઝ પઢાવી તો એક વખત સિવાય “રફ’ઉલ્ચેદૈન” ન કર્યું. (તિર્મિઝી ભાગ-૧ પા.નં.૩૫, અબૂદાઉદ ભાગ-૧ પા.નં.૧૦૯, નસઈ ભાગ-૧ પા.નં.૧૧)

જવાબ-૧ : ઉપરોક્ત હદીસનું ઇમામ તિર્મિઝી (રહ.) એ તેમની કિતાબ તિર્મિઝીમાં વર્ણન કરેલ છે. આ હદીસને લઈ હનફી દોસ્તો ઢંઢેરચીની જેમ વારંવાર ઢંઢેરો પીટી બયાન કરે છે અને એવું પૂરવાર કરવાનું પ્રયત્ન કરે છે કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) એ નબી (સ.અ.વ.) ની નમાઝ પઢાવી હતી અને તે “રફ’ઉલ્ચેદૈન” વગરની હતી.

ભાઈઓ ! ગુજારિશ છે કે ઇમાનદારી સાથે તિર્મિઝી, અબૂદાઉદ અને નસઈનું ફરીથી અધ્યયન અને નિરીક્ષણ કરો તેમજ હનફી વિદ્વાનો, આલિમોને ગુજારિશ કરવાની કે અસલ લખાણની પ્રતિલીપી અને નકલમાં ગોટાળો,

ખિયાનત અને વધઘટ કરવી તે કોઈપણ સ્તરે જાઈઝ, યોગ્ય નથી. આ દાવો તેમણે કરી તો દીધો પરંતુ તેમને ખુદ પોતાના મઝહબના નિયમો, ઉસુલોની જાણ નથી આ રિવાયતના સંબંધમાં ખુદ ઇમામ તિર્મિઝી (રહ.) ના આ શબ્દો પણ પ્રતિલીપી અને નકલ રૂપે લખવા અને કહેવા જોઈએ. ઇમામ તિર્મિઝી (રહ.) ઇમામ અબુ હનીફા (રહ.) ના શાગિર્દ અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) (મશહુર મુહદ્દિસ અને ફકીહ તેમજ આશરે બધા જ હદીસોના ઇમામોના ઉસ્તાદોના ઉસ્તાદ) કહે છે કે જે વ્યક્તિ “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરે છે. તેના સમર્થનમાં સહીહ હદીસ સાબિત છે અને તેમણે ઇમામ ઝુહરી, સાલિમ (રહ.) અને તેમના વાલિદ (બાપ) (હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.)) ની સનદથી સહીહ હદીસ બયાન કરી અને કહ્યું કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્’ઉદ (રઝિ.) ની રિવાયત જે ફક્ત એક જ વખત “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરવાની છે તે રસૂલ (સ.અ.વ.) થી સાબિત નથી. તો પછી સહીહ રિવાયતને મૂકી આ રિવાયત (એક જ વખત “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરવાની) ઉપર કેવી રીતે વિશ્વાસ, ભરોસો મૂકી શકાય ?

ભાઈઓ ! આ તે હકીકત છે જે આમ મુસલમાનોથી છુપાવવામાં આવે છે.

હનફી ભાઈઓ ! તમારા કહેવા, લખવા મુજબ અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) તો પ્રખર હનફી હતા અને તેમની બાબત ઇમામ તિર્મિઝી (રહ.) ફરમાવે છે કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક (રહ.) એ કહ્યું કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્’ઉદ (રઝિ.) ની આ હદીસ જેમાં એક જ વખત “રફ’ઉલ્યેદૈન” નું વર્ણન છે તે સાબિત જ નથી. જેથી આપ લોકોને આ ફૈસલો માની લેવો જોઈએ. ઇમાનદારીનો એ જ તકાદો છે.

અલ્લામહ ઇબ્ને હજર અસ્કલાની (રહ.) “ફતહુલ્બારી શર્હો સહીહિલ્બુખારી” માં મુહમ્મદ બિન નસ્ર મર’વઝી (રહ.) થી નકલ કરી કહે છે, “ફૂફહવાળાઓ સિવાય તમામ શહેરોના ઉલમાએ “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરવા બાબત સર્વસંમત છે.

હનફી મઝહબની ગર્વ લેવા જેવી વ્યક્તિ અલ્લામહ ઝૈલઈ હનફી (રહ.) ફરમાવે છે “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરવું રસૂલ (સ.અ.વ.) અને ખુલફાએ રાશિદીન અને સહાબએ કિરામ (રઝિ.) તેમજ તાબેઈન (રહ.) થી સચોટ રીતે સાબિત છે અને અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્’ઉદ (રઝિ.) નું તેને (રફ’ઉલ્યેદૈન) ભૂલી જવું કોઈ આશ્ચર્ય અને તઅજ્જુબની વાત નથી કેમ કે અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્’ઉદ (રઝિ.) કુર’આનમાંથી “મુઅવ્વિઝતૈન” (કુલ-અઉઝુ-બિરબ્બિલ ફલક અને કુલ-અઉઝુ-બિરબ્બિન્નાસ) ને ભૂલી ગયા કે જેના ઉપર સમગ્ર મુસ્લિમોની સર્વસંમતિ છે. એવી જ રીતે નમાઝમાં તત્બીકનું સદબાતલ હોવું ભૂલી ગયા જેના ઉપર સમગ્ર ઉલમાની સર્વસંમતિ છે. તેમજ અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્’ઉદ (રઝિ.) એ મસ્લહને પણ ભૂલી ગયા કે બે માણસો ઇમામની પાછળ કેવી રીતે ઉભા રહે વળી

અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) એ વાતને પણ ભૂલી ગયા કે રસૂલ (સ.અ.વ.) એ “યમ્બુનનહર (દસ ઝિલહજજહ) ના દિવસે સવારની નમાઝ ખૂબ જ અવ્વલ વખતમાં પઢી હતી તેમજ અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) એ પણ ભૂલી ગયા કે નબી (સ.અ.વ.) એ અરફાતમાં કેવી રીતે નમાઝોને જમા કરી હતી. અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) મસ્જિદોમાં જમીન ઉપર હાથ રાખવાની રિવાયત પણ ભૂલી ગયા જે બાબત ઉલ્માઅના કોઈપણ જૂથને મતભેદ નથી તેમજ અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) એ વાતને પણ ભૂલી ગયા કે રસૂલ (સ.અ.વ.) એ કુર’આનની આયત “વમા ખલકઝઝકર વલ ઉન્સા” કેવી રીતે પઢી જયારે અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) નમાઝના ઉપરોક્ત મસ્લાઓમાં રસૂલ (સ.અ.વ.) ની હદીસ ભૂલી ગયા હતા તો “રફ’ઉલ્યેદૈન” નું ભૂલી જવું કેમ નથી થઈ શકતું ? (નસબર્જી રાયહ ભાગ-૧ પા.નં.૨૦૯)

ભાઈઓ ! શું “રફ’ઉલ્યેદૈન” ની સાથોસાથ ઉપરોક્ત મસ્લાઓ ઉપર પણ આપનું અમલ છે ? (મુઅવ્વિઝતેન કુર’આનની બે સુરતો છે તે માનો છો કે નહીં ? નમાઝમાં તત્બીક કેન્સલ છે. તેને માનો છો કે નહીં ? બે માણસો ઇમામ પાછળ કેવી રીતે ઉભા રહે તે તમે જાણો છો કે નહીં ? કુર્બાનીના દિવસે સવારની નમાઝ અવ્વલ વકતમાં રસૂલ (સ.અ.વ.) એ પઢી હતી તેને માનો છો કે નહીં ? અરફાતમાં નમાઝો કેવી રીતે જમા કરવી તેને જાણો છો કે નહીં ? મસ્જિદોમાં જમીન ઉપર હાથ રાખો છો કે નહીં ? આયત “વમા ખલકઝઝકર વલ ઉન્સા” કેવી રીતે પઢવામાં આવે તેને જાણો છો કે નહીં ?

અને જો ઉપરોક્ત મસ્લાઓ ઉપર આપનો અમલ છે તો કેમ છે ? (રફ’ઉલ્યેદૈનની જેમ આ બધા મસ્લાઓ પણ રદ્દ કરી દેવા જોઈએ) ???

જેથી જણાઈ આવે છે કે આ બધી મહેનત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) ની રિવાયત માટે નથી બલ્કે હકીકતને છુપાવવા માટે થઈ રહી છે. કુર’આન કહે છે. અર્થાત્ : “તમે કિતાબની અમુક વાતો માનો છો અને અમુક વાતોનો ઇન્કાર કરો છો.” (સુરહ અલ બકરહ આ.નં.૮૫) નહીં તો એવા ઘણા મસ્લાઓ છે જ્યાં આજ અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને મસ્ઉદ (રઝિ.) ની મુજાલફત (પિરોધ) કરવામાં આવે છે. જેવી રીતે કે અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદની આ રિવાયત કે રસૂલ (સ.અ.વ.) એ હલાલો કરનાર અને કરાવનાર ઉપર લઅનત કરી છે. (તિર્મિઝી ભાગ-૧, પા.નં. ૫૬૯, હદીસ નં. ૧૧૨૦, નસઈ ભાગ-૧, પા.નં.૧૧૬, અહમદ ભાગ-૧, પા.નં. ૪૪૮, દારમી ભાગ-૨, પા.નં.૮૧, મુસન્નફ અબ્દુર્રઝઝાક પા.નં.૨૨૯, બૈહકી ભાગ-૭ પા.નં.૨૦૮, ઇબ્નેઅબીશેબહ ભાગ-૪ પા.નં.૨૯૫, આ હદીસને ઇબ્નુલ્કત્તાન અને ઇબ્નેદકીક (રહ.) એ બુખારીની શરત મુજબ સહીહ કહ્યું છે અને તેના બધા જ રિવાયત કરતાઓ સચોટ પ્રમાણિત છે. જુઓ તલખીસ પા.નં.૩૦૧ (દિરાયહ પા.નં.૨૨૯) પરંતુ હનફીયત

માટે હલાલો કરવો જરૂરી અને વાજિબ વસ્તુ છે. તેના વગર છુટકો નથી. અહીં શું આવા લોકો અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) ની રિવાયત ઉપર અમલ કરે છે ? અને નથી કરતા તો કેમ ? ઇમામ અબુ દાઉદ (રહ.) એ આ હદીષને બયાન કરીને લખ્યું છે અર્થાત્ : અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદની આ રિવાયત (રઝ'ઉલ્યેદૈન ન કરવાની) આ શબ્દો સાથે પ્રમાણિત નથી. (અબુ દાઉદ - ભાગ ૧, પા.નં. ૧૯૯)

હાફિઝ ઇબ્ને હજર (રહ.) ફરમાવે છે કે ઇમામ અબુ હાતિમ, ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ (રહ.) અને તેમના ઉસ્તાદ યહયા બિન આદમ (રહ.) એ આ હદીષને (અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રઝિ.) ની એક જ વખત “રઝ'ઉલ્યેદૈન” કરવાની હદીષ) ને ઝઇફ કહ્યું છે. (તલ્ખીસ પા.નં.૮૩, મુસ્નદ અહમદ ભાગ-૧ પા.નં.૧૬૮)

ઇમામ ઇબ્ને હિબ્બાન (રહ.) ફરમાવે છે ફૂકીઓ પાસે “રઝ'ઉલ્યેદૈન” છોડી દેવાની બાબતમાં આ હદીષથી બહેતર બીજી કોઈ રિવાયત નથી પરંતુ હકીકત એ છે કે આ હદીષ ખૂબ જ ઝઇફ છે. અને તેમાં એવી ખરાબીઓ રહેલી છે. જે તેને રદબાતલ કરી દે છે. (તલ્ખીસ પા.નં.૮૩) ઉપરોક્ત શિર્ષકથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે કે આ હદીષ તશહુદ (અત્તહિયાતમાં બેસવું) થી સંબંધિત છે.

બીજું ખુદ ઇમામ મુસ્લિમ (રહ.) એ યિગતવાર હદીષ વર્ણન કરીને ફૈસલો કરી આપ્યો છે કે આ હુકમ સલામ સંબંધે છે. હઝરત જાબિર બિન સમુરહ (રઝિ.) કહે છે કે અમે રસૂલ (સ.અ.વ.) ની સાથે નમાઝ પઢી જ્યારે અમે અસ્સલામો અલયકુમ અસ્સલામો અલયકુમ કહ્યું અને હાથથી બન્ને તરફ ઇશારો કર્યો તો રસૂલ (સ.અ.વ.) એ ફરમાવ્યું “તમને શું થયું છે ?” કે તમે તોફાની ઘોડાઓના પૂંછડાઓની જેમ હાથ હલાવો છો. તમને જોઈએ કે પોતાના હાથ ઝાંઘ ઉપર રાખો અને પોતાના ભાઈ ઉપર ડાબે તથા જમણે સલામ કહો. જ્યારે તશહુદમાં સલામ કહેવા લાગો તો ફક્ત મોઢું ફેરવીને સલામ કહો અને હાથોથી ઇશારો ન કરો.

આ છે અસલ હકીકત જે આપની સમક્ષ છે.

સબ હદીષોં સે હુઆ સાબિત ચેહી, રઝએયદ કરતે રહે સરદારે દી, ઔર હંમેશા ચેહ કિયા કરલો ચકીન, ઇસકે સિવા સાબિત હુઆ કુછબી નહી

સમગ્ર મુહદ્દીસીનનું એકમત સાથેનું બયાન છે કે ઉપરોક્ત બન્ને હદીષો અમલમાં એક જ છે ફક્ત શબ્દો અને રિવાયતનો ફેરફાર છે કોઈ અકલમંદ વ્યક્તિ આ બધી હદીષોને વાંચી રૂકુઅ વખતે “રઝ'ઉલ્યેદૈન” ની મનાઈ હોવા ઉપર દલીલ કાયમ કરી નથી શકતો.

એટલે જ ઉપરોક્ત હદીષ બાબત સચિયદુલ કુકહાઅ, અમીરૂલ-મુઅમિનીન ફિલ-હદીસ, ઉસ્તાઝુલ-મુહદ્દીસીન હઝરત ઇમામ બુખારી

(રહ.) એ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ફેસલો આપ્યો છે કે જે વ્યક્તિ જાબીર બિન સમુરહ (રઝિ.) ની હદીષથી રૂકુઅ વખતે “રફ’ઉલ્ચેદેન” ની મનાઈ હોવા બાબત દલીલ ગ્રહણ કરે છે તે જાહિલ, અજ્ઞાની, બેઈલ્મ છે. વધુમાં ફરમાવે છે આ હદીષમાં હાથ ઉઠાવવાનો જે વર્ણન છે તે તશહહુદની હાલતમાં છે. કિયામ, ઉભા રહેવાની હાલતમાં નહીં. અમુક સહાબીઓ બીજા સહાબીઓ (રઝિ.) થી (હાથના ઇશારાથી) સલામ કરતા હતા. તો રસૂલ (સ.અ.વ.) એ તશહહુદની હાલતમાં હાથથી ઇશારો કરવાથી રોકી દીધા. જે વ્યક્તિને ઇલ્મ, જ્ઞાનનો થોડો પણ ભાગ મળ્યો છે તે આ હદીષથી “રફ’ઉલ્ચેદેન” ન કરવા માટે દલીલ ગ્રહણ કરી શકતો નથી. (બુખારી, જુઝ’ઓ રફ’ઉલ્ચેદેન પા.નં.૧૬, તલ્ખીસુલ-હબીર પા.નં.૮૩, તુહ’ફતુલ-અહવાઝી પા.નં.૨૨૩)

આ છે ઇમામ બુખારી (રહ.) નો ફેસલો. ભાઈઓ ! જેવી રીતે મુહદ્દીશીનમાં ઇમામ બુખારી (રહ.) બેનઝીર, અજોડ છે તેવી જ રીતે આ બાબત (રફ’ઉલ્ચેદેન) માં ઇમામ સાહેબની કિતાબ જુઝ’ઓ બુખારી પણ આ ઘરતી ઉપર ઇમાનવાળાઓ માટે હુજજત અને દલીલ છે. આ કિતાબની અંદર ઇમામુલ મુહદ્દીશીન એ આ બાબતમાં મરફૂઅ હદીષો બયાન કરી છે તેમજ અસંખ્ય સહાબા અને તાબેઈન તેમજ અઈમ્મએ દીન (રહ.) નું વર્ણન કર્યું છે કે તેઓ બધા જ “રફ’ઉલ્ચેદેન” ઉપર સખત રૂપે અમલ કરતા હતા. જેમ કે ઇમામ બુખારી (રહ.) એ સનદ સાથે આ ત્રણ વસ્તુને બયાન કરી છે.

(૧) “રફ’ઉલ્ચેદેન” છોડનારને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.) કાંકરીઓથી મારતા હતા.

(૨) હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ “રફ’ઉલ્ચેદેન” ન કરનારથી મુલાકાત ન કરતા હતા.

(૩) ઇમામ મુહમ્મદ બિન યુસૂફ (રહ.) એ “રફ’ઉલ્ચેદેન” ન કરનારાઓને “શામ” (સીરિયા) થી કાઢી મૂકવાના આદેશો જારી કર્યા હતા. અહીં સુધી કે એવા લોકોએ તોબા કરી લીધી.

આ કિતાબ (જુઝ’ઓ બુખારી) વાંચવાથી જાણવા મળે છે કે અહલે સુન્નતના કોઈપણ સમુદાયે “રફ’ઉલ્ચેદેન” રસૂલ (સ.અ.વ.) ની સુન્નત હોવાથી ઇન્કાર કર્યો નથી.

દલીલ નં. ૨ : “રફ’ઉલ્ચેદેન” ઇસ્લામની શરૂઆતમાં હતું. પછી તે કેન્સલ (રદ) થઈ ગયું. (અલ્લામહ એની (રહ.))

જવાબ : અલ્લામહ એની (રહ.) એ સહીહ બુખારીની શરહમાં ઉપરોક્ત વાક્ય નકલ કર્યું છે. પરંતુ કોઈ પ્રમાણ, સનદ કે કોઈ કિતાબનો હવાલો (રેફરન્સ) આપેલ નથી તેથી આવી દલીલનો કોઈ મહત્વ રહેતું નથી. છતાં પણ અમુક હકીકતો જાણી લઈએ.

અલ્લામહ ઇબ્ને હજર (રહ.) એ ઇમામ ઇબનુલ જૌઝી (રહ.) દ્વારા નકલ કર્યું છે કે ઉપરોક્ત વાતનો કોઈ અતો પતો કે સરનામું નથી બલ્કે અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રઝિ.) થી પ્રમાણિત સનદ સાથે “રફ’ઉલ્યૈદૈન” કરવું સાબિત છે. (તલ્ખીસૂલહબીર ભાગ-૧ પા.નં.૮૩)

ભાઈઓ ! “રફ’ઉલ્યૈદૈન” ના રદ સંબંધ બાબત ફક્ત કાલ્પનિક વાર્તાઓ જ ચાલે છે. સનદ પ્રમાણ અને સત્ય સંશોધનથી તેને દૂરનો ચ સંબંધ નથી. તે જ કારણ છે કે અકાબીર ઉલમાએ અહનાફ (હનફી સંપ્રદાયના મોટા આલીમો) એ પણ “રફ’ઉલ્યૈદૈન” રદ ન હોવા બાબતને કબૂલ મંજૂર રાખી છે. જેમાંથી અમુક ઉચ્ચ વ્યક્તિઓ નીચે મુજબ છે.

(૧) અલ્લામહ અબુલ હસન સીન્દી હનફી કે જેઓ “ફિક’હે હનફિય્યહ” માં ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવે છે. તેઓ કહે છે અર્થાત્ : જે વ્યક્તિ એમ કહે છે કે “રફ’ઉલ્યૈદૈન” ની હદીસ મન્સુખ (રદ) છે તેનો આ કોલ દલીલ વગરનો છે. (હાશીયહ ઇબ્ને માજહ લિસ્સિન્દી, મિસ પ્રેસ)

(૨) મોલાના અબ્દુલ હઈ લખનવી હનફી (રહ.) ફરમાવે છે અર્થાત્ : “રફ’ઉલ્યૈદૈન” ના રદ હોવાનો દાવો જેમ કે અમારા સાથીઓમાંથી તહાવી, ઇબ્નુલ હુમામ અને એની (રહ.) એ કર્યો છે તે દાવાની કોઈ એવી દલીલ નથી કે જેનાથી ટીકાકારને સંતોષ થાય.

માલુમ થયું કે “રફ’ઉલ્યૈદૈન” ના રદ હોવાનો દાવો થોડાક હનફી આલિમો દલીલ વગર કરે છે તો ઘણા ખરા હનફી આલીમો દલીલ સાથે તે દાવાનું ખંડન અને રદ કરે છે. જેથી આ બાબતનું હનફી આલિમોને ત્યાં પણ કોઈ મહત્વ નથી તો મુહક્કેડીન અને મુહદ્દેસીનોનું (સત્ય સંશોધકો અને હદીષ એકત્રિત કરનારાઓ) તો શું જ કહેવું ?

(૩) અલ્લામહ અબુલ હસન અસ્સિન્દી હનફી (રહ.) ના અમુક આદેશો રજૂ કરું છું. તેઓ કહે છે અર્થાત્ : જે વ્યક્તિ એમ કહે છે કે “રફ’ઉલ્યૈદૈન” ન કરવાની હદીષ “રફ’ઉલ્યૈદૈન” કરવાની હદીષને રદ કરે છે. તો તેનું આમ કહેવું દલીલ અને વજુદ વગરનું છે તેમજ અંતમાં ફૈસલો (Judgement) આપતા કહે છે કે “રફ’ઉલ્યૈદૈન” કરવાની હદીષ ખૂબ જ મજબૂત છે અને અસંખ્ય સહાબીઓથી વર્ણન થયેલ છે.

જેથી “રફ’ઉલ્યૈદૈન” કરવાને જ તરજીહ પ્રાપ્ત છે. (હાશીયહ ઇબ્ને માજહ ભાગ-૧ પા.નં.૧૪૬ મિસ પ્રેસ)

દલીલ નં. ૩ : શરૂ ઇસ્લામમાં અમુક લોકો (સહાબીઓ) નમાઝની હાલતમાં બગલની અંદર બુત (મૂર્તિઓ) રાખી લેતા હતા તેથી “રફ’ઉલ્યૈદૈન” નો હુકમ આપવામાં આવ્યો જે પાછળથી રદ થઈ ગયો. (નઉઝૂબિલ્લાહ)

જવાબ : આ મનઘડત, આપમેળે ઉપજાવી કાઢેલી વાત છે. શું સહાબએ કિરામ બગલોની અંદર બુત છુપાવીને લાવતા હતા ? (આ પવિત્ર સહાબહ (રઝિ.) ઉપર આરોપ છે.)

બગલોની અંદર બુત છુપાવીને લાવવાનો દાવો દલીલ વગરનો પોકળ દાવો છે. જે કોઈ સહીહ હદીષ અને અસરની તો વાત એકતરફ રહી કોઈ ઝઈફ અને મનઘડત રિવાયતથી પણ સાબિત નથી.

એક મહત્વપૂર્ણ ખુલાસો

(૧) મક્કાહ મુકર્રમહમાં બુત હતા પરંતુ જમાઅત ફર્ઝ ન હતી અને મદીનહ મુનવ્વરાહમાં જમાઅત ફર્ઝ થઈ પરંતુ બુત ન હતા તો પછી મદીનાના મુનાફિકો કયા બુતોને બગલોમાં દબાવીને મસ્જિદમાં ચાલ્યા આવતા હતા ?

(૨) આશ્ચર્ય છે કે જાહિલ લોકો આ ગપગોટાળાને સાચું માને છે અને સાથોસાથ રસૂલ (સ.અ.વ.) ને આલિમુલ ગેબ પણ માને છે. જો રસૂલ (સ.અ.વ.) આલિમુલ ગેબ (છુપી બાબતો જાણનાર) જ હતા તો “રફ’ઉલ્યેદૈન” કરાવ્યા વગર પણ જાણી શકતા હતા કે ફ્લાણાં ફ્લાણાં વ્યક્તિઓ મસ્જિદમાં બુત લઈને આવેલા છે.

(૩) જો બુત જ પાડવાના હતા તો તે “રફ’ઉલ્યેદૈન” જે નમાઝ શરૂ કરતા “તકબીરે તહરીમા” વખતે કરવામાં આવે છે જે બધા જ લોકો કરે છે તે પણ પૂરતું છે.

એવી રીતે રૂક્ઝ અને સજદો કરવામાં પણ પડી શકે છે. તો પછી અલગથી “રફ’ઉલ્યેદૈન” ની સુન્નત જારી કરવાની કોઈ જ જરૂર ન હતી.

(૪) જો મુનાફિકો આવું કરતા હતા તો તેઓ કેટલા બધા અક્કલમઠા અને બેવકૂફ હતા કે ખીસાઓમાં ભરી લાવવાની જગ્યાએ બગલોની અંદર લાવતા હતા.

(૫) આવું જૂઠાણું ફેલાવનાર જાહિલો અને તેમના પેશ્વાઓ, ગુરૂઓ એ વાત નથી બતાવી શકતા કે અગર “રફ’ઉલ્યેદૈન” દરમિયાન મુનાફિકોની બગલોથી બુત પડતા હતા તો પછી નબી (સ.અ.વ.) એ તેમને શું સજા આપી ? હકીકતમાં આ ઘરગથ્થુ ઉપજાવી કાઢેલી કહાની છે. જેથી રસૂલ (સ.અ.વ.) ની નાફરમાનીથી બચતા રહેવું જોઈએ. અલ્લાહનું ફરમાન છે અર્થાત્ : તે લોકોને એ વાતથી ભયભીત થવું જોઈએ જે લોકો રસૂલ (સ.અ.વ.) ની નાફરમાની કરે છે કે તેમના ઉપર (દુનિયામાં) કોઈ ફિત્નો (આફત) ન આવી પડે અથવા આખિરત (પરલોક) માં આપત્તિજનક સજા મળે. (સૂરએ નૂર આયત નં. ૬૩)

ખુલાસો : “રફ’ઉલ્યેદૈન” નબી (સ.અ.વ.) ની પ્યારી સુન્નત છે અને અસંખ્ય

પ્રમાણિત, સહીહ, સચોટ સનદો સાથેની હદીષોથી સાબિત છે. ઇમામ બુખારી (રહ.) ફરમાવે છે અહલે ઇલ્મ, જ્ઞાનીઓના મતે કોઈ એકપણ સહાબી (રઝિ.) થી “રફ’ઉલ્ચદૈન” ન કરવું સાબિત, પુરવાર નથી.
(બુખારી, જુઝ’ઓ રફ’ઉલ્ચદૈન)

સવાદે આઝમની સાચી હકીકત

મને મારા હમવતન હનફીભાઈઓ સાથે જ્યારે પણ ચર્ચાનો અવસર મળ્યો છે તો મેં જોયું અને સાંભળ્યું છે કે તેઓ સામાન્યવત પોતાનો તકલીદી મસ્લક સાચો હોવાના સબૂતરૂપે પોતાની બહુમ સંખ્યાને આગળ ધરતા હોય છે અને કહે છે કે હદીષમાં “સવાદે આ’ઝમ” (મોટી સંખ્યા) ની તાબેદારી કરવાનો હુકમ આપવામાં આવ્યો છે અને તેમનો ભ્રમ એવો છે કે “સવાદે આ’ઝમ” નો અર્થ મોટી સંખ્યા છે. જેથી હું ઇચ્છું છું કે આજે તે બેબૂનિયાદ દાવાની હકીકતથી લોકોને માહિતગાર કરી દઉં અને એ બતાવી દઉં કે “સવાદે આ’ઝમ” ની સાચી સમજૂતી શું છે ? અને તેના આધારે કોઈ મસ્લકને હક્ક સમજવું ક્યાં સુધી દુરસ્ત છે. પ્રથમ તે બાબતની હદીષના શબ્દો ઉપર પિયાર પિમર્શ કરીએ. અર્થાત્ : હઝરત અનસ બિન માલિક (રઝિ.) ફરમાવે છે કે મેં રસૂલ (સ.અ.વ.) થી સાંભળ્યું આપ (સ.અ.વ.) એ ફરમાવ્યું, બેશક મારી ઉમ્મત ગુમરાહી ઉપર એકત્રિત થશે નહીં (આખી ઉમ્મત ગુમરાહ થશે નહીં) જેથી તમે જ્યારે પણ ઇખ્તિલાફ (મતભેદ) જુઓ તો “સવાદે આ’ઝમ” ને પળગી રહો. (સુનન ઇબ્નેમાજહ બાબ અસ્સવાદિલ આ’ઝમ ભાગ-૨ પા.નં.૨૪૧)

મુકલ્લિદોનું કહેવું છે કે આ હદીષથી જાણવા મળે છે કે ઇખ્તિલાફ સમયે બહુમત સંખ્યાવાળાઓનું સાથ દેવું જોઈએ.

જવાબ-૧ : ઉપરોક્ત હદીષ અને તેના દ્વારા હક્ક હોવાના થતા દાવા સંબંધે પ્રથમ જવાબ તો એ છે કે સનદના હિસાબે આ હદીષ અંતિમ દરજ્જાની ઝઇફ (અપ્રમાણિત) હદીષ છે. જેથી તેનાથી કોઈ ઇસ્તિદલાલ (દલીલ ગ્રહણ કરવી) થઈ જ શકતું નથી.

ઇમામસિંધી હનફી (રહ.) ઇબ્ને માજહના હાશિયહમાં ઝવાઈદથી નકલ કરીને લખે છે. અર્થાત્ : આ હદીષની સનદમાં એક રિવાયતકર્તા અબૂ ખલફ આંમા છે જે ઝઇફ છે. આ સિવાય બીજી સનદો દ્વારા પણ આ હદીષ વર્ણન થઈ છે. જે બધી “મજહૂ” છે. (ઇબ્નેમાજહ મિસ્ત્રી ભાગ-૨ પા.નં.૨૪૧)

અબૂખલફ આ’મા પિશે હાફિઝ ઇબ્ને હજર (રહ.) ફરમાવે છે અર્થાત્ તે મતરૂક છે. અને ઇબ્ને મુઈન (રહ.) એ તેને કાઝિબ (જૂઝો) કહ્યો છે. (તક’રીબુત’ હઝીબ પા.નં.૪૧૮) તેમજ અબૂહાતિમ (રહ.) એ કહ્યું તે મુન્કિરૂલ હદીષ છે. (મીઝાનુલ્લ’તેદાલ ભાગ-૩ પા.નં.૩૫૬)

જ્યારે આ હદીષ ઝઘડું અને ઇસ્તિદલાલ યોગ્ય જ નથી તો તેનાથી દલીલ ગ્રહણ કરવું જ ખોટું અને અયોગ્ય છે.

જવાબ-૨ : માની લો કે કદાચ આ હદીષ સહીહ (પ્રમાણિત) પણ સાબિત થઈ જાય (જે ખિલકુલ શક્ય નથી) તો પણ તેનો મતલબ એ નથી કે જેમની સંખ્યા વધારે હોય તેઓ હક્ક ઉપર છે અને તેમની સંગાથ રહેવું જોઈએ ? કેમ કે ફક્ત સંખ્યા વધારો અને બહુમતીને હક્કાનિયતનો માપદંડ અને પ્રમાણ ઠેરવવું તે અલ્લાહની કિતાબ કુર'આન અને નબી (સ.અ.વ.) ની સુન્નત તેમજ અઈમ્મએ સલફની સ્પષ્ટતા વિરૂદ્ધ છે.

ઈસ્લામમાં સંખ્યાની વધઘટનો કોઈ જ એતબાર નથી બલ્કે હક્ક જેની સાથે અને જેની પાસે છે તે જ અનુસરવા અને પેરવી કરવા લાયક છે. કુર'આન અને સુન્નત તેમજ ઈસ્લામી તવારીખના મુતાલઅહ, અબ્યાસથી માલૂમ થાય છે કે અહલે હક્ક, સાચા લોકો અહલેબાતિલ, ખોટા લોકોના મુકાબલામાં હંમેશા ઓછી સંખ્યામાં જ રહ્યા છે. અને અલ્લાહ એ આ લઘુમત સંખ્યામાં રહેલા હક્ક પરસ્તોની તારીફ, પ્રશંસા કરી છે. અલ્લાહનું ફરમાન છે અર્થાત્ : મારા બંદાઓમાં શુક્રગુઝાર (ફૂતજા) બંદાઓ ખૂબ જ ઓછા હોય છે. (સૂરએ સબા આ.નં.૧૩)

તેમજ ફરમાવ્યું અર્થાત્ : ક્યારેક નાની અને ઓછી સંખ્યાવાળી જમાઅતો મોટી અને બહુમત સંખ્યાવાળી જમાઅતો ઉપર અલ્લાહના હુકમથી વર્યસ્વ અને વિજય મેળવી લે છે. (સૂરએ અલ-બકરહ આ.નં.૨૪૯)

અલ્લાહ એ મોટી સંખ્યાની તાબેદારી ન કરવા માટે નબી (સ.અ.વ.) ને રોકતા ફરમાવ્યું અર્થાત્ : અને જો આપ ઘરતી ઉપરના બહુમત સંખ્યા ધરાવતા લોકોનું અનુસરણ અને તાબેદારી કરશો તો તેઓ તમને અલ્લાહની રાહથી ગુમરાહ કરી દેશે. (સૂરએ અલ્-અન્આમ આ.નં.૧૧૬)

ઉપરોક્ત આયતથી માલૂમ થયું કે હક્ક અને સદાકત, સચ્ચાઈના માર્ગે ચાલનારા લોકો હંમેશા ઓછા જ હોય છે અને એ પણ જણાઈ આવે છે કે હક્ક અને બાતિલ ખરા અને ખોટાનું માપદંડ, પ્રમાણ, તટસ્થ દલીલો અને સચોટ પુરાવાઓ છે. લોકોની નાની કે મોટી સંખ્યા નહીં. એટલે કે એવું નથી કે જે વાતને લોકોની બહુમત સંખ્યા અખત્યાર, અંગીકાર કર્યું હોય તે હક્ક છે અને ઓછી સંખ્યાવાળા લોકો બાતિલ ઉપર હોય.

જવાબ-૩ : રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) એ ફરમાવ્યું અર્થાત્ : મારી ઉમ્મતમાં એક જમાઅત, સમુહને હમેશા અલ્લાહની મદદ પ્રાપ્ત રહેશે, જે લોકો તેમનો સાથ નહીં આપે તેઓ તેમને કોઈ નુકસાન પહોંચાડી નહીં શકે. અહીં સુધી કે કયામત આવી પહોંચે. (સહીહ તિર્મિઝી હદીષ નં.૨૧૯૬, ઇબ્નેમાજહ હદીષ નં.૬)

એટલે કે મારી ઉમ્મતની અલ્પ સંખ્યક જમાઅત (કુર'આન અને

સુન્નતની) સચોટ દલીલો અને તટસ્થ પુરાવાઓ સાથે હંમેશા સર્વોપરી રહેશે. તેમજ નબી (સ.અ.વ.) એ ફરમાવ્યું, મારી ઉમ્મત ૭૩ ફિરકાઓ, જૂથોમાં વિભાજિત થઈ જશે જેમાં ફક્ત એક જ ફિરકો, જૂથ જન્નતી હશે અને બાકીના બધા જ ફિરકાઓ જૂથો જહન્નમી હશે અને તે જન્નતી ફિરકાની નિશાની નબી (સ.અ.વ.) એ બતાવી કે “મા અના-અલૈહિ-વ-અસ્હાબી” તે ફિરકો, જમાઅત મારા અને મારા સહાબીઓ (રઝિ.) ના તરીકા મુજબ ચાલનારા હશે. (અબૂદાઉદ, હદીષ નં.૪૫૯૬, તિર્મિઝી હદીષ નં. ૨૬૪૧, ઇબ્નેમાજહ હદીષ નં.૩૯૯૩, અસ્સહીહ હદીષ નં. ૧૩૪૮) આ હદીષ ૭૨ ફિરકાઓ એટલે કે બહુમત સંખ્યાને બાતિલ ઠેરવવામાં આવ્યું છે અને ફક્ત એક જમાઅતને બરહક્ક કહેવામાં આવ્યું છે. જાહેર છે કે ૭૨ ફિરકાઓ સામે ૧ ફિરકો અલ્પ સંખ્યક જ રહેશે.

વાયકબંધુઓ ! આ કુર’આન અને હદીષના અમુક સ્પષ્ટ પુરાવાઓ છે જે મુકલ્લિદીનના ઇસ્તિદલાલ (સવાદેઆ’ઝમવાળી અપ્રમાણિત હદીષથી દલીલ ગ્રહણ કરવી) ના ગઢને તોડી પાડવા માટે પૂરતા છે. તેમ છતાં “સવાદે આ’ઝમ” ની તફ્સીરમાં ઉલમાએ કિરામ અને કુકહાએ ઇઝામના અમુક અકવાલ, કથનો સાક્ષીરૂપે બયાન કરી દેવા વ્યર્થ નથી.

ઇમામો (રહ.) ના અકવાલ (કથનો) : (૧) ઇમામ ફખરુદ્દીન રાઝી (રહ.) તફ્સીરે કબીરમાં લખે છે, “સવાદે આ’ઝમ” એ લોકો છે જે કિતાબ (કુર’આન) અને સુન્નત (હદીષ) ની તાબેદારી કરનારા હોય અને જે લોકો કિતાબ અને સુન્નત સિવાય બીજી વસ્તુઓ મુજબ અમલ કરે તે ધ્યાનમાં લેવા પાત્ર નથી. પછી ભલેને આવા લોકોથી દુનિયા ભરેલી કેમ ના હોય.

(૨) હાફિઝ ઇબ્નુલ જોઝી (રહ.) “તલ્બીસે ઇબ્લીસ” માં લખે છે, ઇમામ સુફિયાન સોરી (રહ.) એ ઇબ્ને યુસુફ બિન અસ્બાતને કહ્યું અગર એક વ્યક્તિ પૂર્વમાં અને બીજો વ્યક્તિ પશ્ચિમમાં સુન્નતનો પાબંદ હોય તેવી તમને ખબર મળે તો તેમને સલામનો હદીયો, ભેટ મોકલો કેમ કે અહલે સુન્નતની સંખ્યા ખૂબ જ ઓછી થઈ ગઈ છે. (તલ્બીસે ઇબ્લીસ પા.નં.૧૯)

જુઓ ! ઇમામસાહેબ અહલે સુન્નતની સંખ્યા ઓછી બતાવી રહ્યા છે તેમજ કિતાબ અને સુન્નતને હક્કનું પ્રમાણ બતાડી રહ્યા છે. પરંતુ મુકલ્લિદ લોકો છે કે તેઓ મોટી સંખ્યા જ હકનું પ્રમાણ હોવાનું રટણ કરી પોતાનું મન રાજી કરી રહ્યા છે.

(૩) અલ્લામહ શેઅરાની (રહ.) એ ઇમામ સુફિયાન સોરી (રહ.) નો એક બીજો કૌલ નકલ કર્યો છે જે પહેલા કરતા પણ વધુ સ્પષ્ટ છે. તેઓ લખે છે કે ઇમામ સુફિયાન સોરી (રહ.) ફરમાવતા હતા કે “સવાદે આઝમ” થી એવા લોકો મુરાદ

છે જે કિતાબ અને સુન્નતની તાબેદારી કરનારા હોય પછી ભલેને તે એક જ વ્યક્તિ કેમ ન હોય. આ વાત બરાબર ધ્યાનમાં રાખી લેજો. (મિઝાને કુદ્રાલિશ શેઅરાની ભાગ-૧, પા.નં.૫૦)

(૪) “ઈગાસતુલ્લહફાન” માં અલ્લામહ હાફિઝ ઈબ્નુલ-કઠિયમ (રહ.) લખે છે, રફીક, સાથી ન હોવાને કારણે ગભરાશો નહીં (કુર’આન અને સુન્નતના માનનારી વ્યક્તિ કોઈ જગ્યાએ એકલો જ હોય તો તેને ગભરાવાની જરૂર નથી) એમ ન કહો કે લોકો ક્યાં ચાલ્યા ગયા. હું તો તેમની જ તાબેદારી કરીશ. સાચો અને દીર્ઘદષ્ટિવાળો તે છે જે સાથીઓની કમી કે બિલકુલ ન હોવાને કારણે ગભરાઈ ન જાય. શરત એ છે કે દિલમાં પ્રથમ સમૂહ (સહાબએ કિરામ અને તાબેઈન) નો સાથ અનુભવતો હોય વધુમાં લખે છે કે, “માણસનું તલબની રાહમાં એકલો હોવું સાચી તલબની દલીલ છે.”

(૫) અબૂશામહ અબ્દુર્રહમાન બિન ઈસ્માઈલ (રહ.) કિતાબ “અલ્હવાદિસવલ-બિદઅ” માં લખે છે કે જ્યાં જમાઅત સાથે રહેવાનું હુકમ છે તેનાથી હક્ક વાતનો સાથી અને તાબેદાર મુરાદ છે, પછી ભલે તેના ઉપર (હક્ક વાત ઉપર) ચાલનારા ઓછા જ કેમ ન હોય કેમ કે હક્ક તે જ છે જેના ઉપર પહેલી જમાઅત રસૂલ (સ.અ.વ.) ના મુબારક સમય અને સહાબહ (રઝિ.) ના સમયમાં હતી. તેમના પછી જે બાતિલવાળાઓનું પ્રમાણ વધ્યું તેનો કોઈ જ એતબાર નથી.

(૬) અગર આમ જ એક ભીડ એકત્રિત કરી આપ કહો કે આજ “સવાદે આ’ઝમ” છે અને આ બધા મુકત્લિદ છે તો અમે કહીશું કે દરેક હાથ “ચદે બયઝાઅ” નથી થઈ શકતો, દરેક લાકડી અસાએ મૂસા (અ.સ.) નથી થઈ શકતી. દરેક તખત અને ગાદીનો માલિક સુલેમાન (અ.સ.) નથી થઈ જતો અને કિતાબ ઘરાવનાર દરેક માણસ નબી નથી થઈ જતો.

અંબિયાઅ (અ.સ.) જ્યારે મોકલવામાં આવતા ત્યારે તેઓ અલ્પ સંખ્યકમાં રહેતા, નબી (સ.અ.વ.) એ જ્યારે ઈસ્લામી દાવત, પ્રચારની શરૂઆત કરી ત્યારે આપ (સ.અ.વ.) એકલા જ હતા. મક્કી જીવનમાં મુસલમાનો ઓછી સંખ્યામાં હતા અને મદીના ગયા પછી પણ બીજાઓની તુલનામાં ઓછા જ હતા. બદર, ઉહદ અને બીજી લડાઈઓમાં ખૂબ જ ઓછી સંખ્યા હતી. આવી તો અસંખ્ય મિસાલો (દષ્ટાંતો) છે. આ સિવાય અમુક લોકોએ “સવાદે આ’ઝમ” વાળી રિવાયતને મુસલમાનોની સામૂહિકતા, એકતા અને રાજકીય મામલાઓ અથવા ઈસ્લામી હકુમત કાયમ કરવાની બાબતે સંબંધિત કરી છે કે જ્યારે અમીરની બાબત ઈખ્તેલાફ (મતભેદ) થાય તો મુસ્લિમોની મોટી સંખ્યા જેને અમીર માની લે તેને તમે પણ માની લો. (વલ્લાહુઆ’લમ)

છે જે કિતાબ અને સુન્નતની તાબેદારી કરનારા હોય પછી ભલેને તે એક જ વ્યક્તિ કેમ ન હોય. આ વાત બરાબર ધ્યાનમાં રાખી લેજો. (મિઝાને કુદ્રાલિશ શેઅરાની ભાગ-૧, પા.નં.૫૦)

(૪) “ઈગાસતુલ્લહફાન” માં અલ્લામહ હાફિઝ ઈબ્નુલ-કઠિયમ (રહ.) લખે છે, રફીક, સાથી ન હોવાને કારણે ગભરાશો નહીં (કુર’આન અને સુન્નતના માનનારી વ્યક્તિ કોઈ જગ્યાએ એકલો જ હોય તો તેને ગભરાવાની જરૂર નથી) એમ ન કહો કે લોકો ક્યાં ચાલ્યા ગયા. હું તો તેમની જ તાબેદારી કરીશ. સાચો અને દીર્ઘદષ્ટિવાળો તે છે જે સાથીઓની કમી કે બિલકુલ ન હોવાને કારણે ગભરાઈ ન જાય. શરત એ છે કે દિલમાં પ્રથમ સમૂહ (સહાબએ કિરામ અને તાબેઈન) નો સાથ અનુભવતો હોય વધુમાં લખે છે કે, “માણસનું તલબની રાહમાં એકલો હોવું સાચી તલબની દલીલ છે.”

(૫) અબૂશામહ અબ્દુર્રહમાન બિન ઈસ્માઈલ (રહ.) કિતાબ “અલ્હવાદિસવલ-બિદઅ” માં લખે છે કે જ્યાં જમાઅત સાથે રહેવાનું હુકમ છે તેનાથી હક્ક વાતનો સાથી અને તાબેદાર મુરાદ છે, પછી ભલે તેના ઉપર (હક્ક વાત ઉપર) ચાલનારા ઓછા જ કેમ ન હોય કેમ કે હક્ક તે જ છે જેના ઉપર પહેલી જમાઅત રસૂલ (સ.અ.વ.) ના મુબારક સમય અને સહાબહ (રઝિ.) ના સમયમાં હતી. તેમના પછી જે બાતિલવાળાઓનું પ્રમાણ વધ્યું તેનો કોઈ જ એતબાર નથી.

(૬) અગર આમ જ એક ભીડ એકત્રિત કરી આપ કહો કે આજ “સવાદે આ’ઝમ” છે અને આ બધા મુકત્લિદ છે તો અમે કહીશું કે દરેક હાથ “ચદે બયઝાઅ” નથી થઈ શકતો, દરેક લાકડી અસાએ મૂસા (અ.સ.) નથી થઈ શકતી. દરેક તખત અને ગાદીનો માલિક સુલેમાન (અ.સ.) નથી થઈ જતો અને કિતાબ ઘરાવનાર દરેક માણસ નબી નથી થઈ જતો.

અંબિયાઅ (અ.સ.) જ્યારે મોકલવામાં આવતા ત્યારે તેઓ અલ્પ સંખ્યકમાં રહેતા, નબી (સ.અ.વ.) એ જ્યારે ઈસ્લામી દાવત, પ્રચારની શરૂઆત કરી ત્યારે આપ (સ.અ.વ.) એકલા જ હતા. મક્કી જીવનમાં મુસલમાનો ઓછી સંખ્યામાં હતા અને મદીના ગયા પછી પણ બીજાઓની તુલનામાં ઓછા જ હતા. બદર, ઉહદ અને બીજી લડાઈઓમાં ખૂબ જ ઓછી સંખ્યા હતી. આવી તો અસંખ્ય મિસાલો (દષ્ટાંતો) છે. આ સિવાય અમુક લોકોએ “સવાદે આ’ઝમ” વાળી રિવાયતને મુસલમાનોની સામૂહિકતા, એકતા અને રાજકીય મામલાઓ અથવા ઈસ્લામી હકુમત કાયમ કરવાની બાબતે સંબંધિત કરી છે કે જ્યારે અમીરની બાબત ઈખ્તેલાફ (મતભેદ) થાય તો મુસ્લિમોની મોટી સંખ્યા જેને અમીર માની લે તેને તમે પણ માની લો. (વલ્લાહુઆ’લમ)

કુતુબે સિત્તહ (હદીષની ૬ મશહૂર કિતાબો)

(૧) સહીહ બુખારી : હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) જ્યારે નમાઝ શરૂ કરતા તો હંમેશા પોતાના બન્ને હાથોને ખભાઓ સુધી ઉઠાવતા હતા. ફરી જ્યારે રૂકુઅ માટે તકબીર કેહતા અને જ્યારે રૂકુઅથી માથું ઉચકતા ત્યારે પણ એવી જ રીતે પોતાના હાથ ઉપાડતા હતા. (બુખારી હદીષ નં.૭૩૫)

(૨) સહીહ મુસ્લિમ : હઝરત માલિક બિન હુયૈરિસ (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) જ્યારે તકબીર કેહતા તો પોતાના બન્ને હાથ કાન સુધી ઉપાડતા અને જ્યારે રૂકુઅ કરતા તો પોતાના બન્ને હાથ કાન સુધી ઉપાડતા અને રૂકુઅથી માથું ઉચકી “સમિઅલ્લા હુલિમન હમિદહ” કહેતા તો રફ’ઉલ્લેઈન કરતા હતા. (મુસ્લિમ ભાગ-૧ પા.નં.૧૬૮)

(૩) અબૂદાઉદ : હઝરત અબૂહુરૈરહ (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) જ્યારે નમાઝ માટે તકબીર કેહતા હતા તો પોતાના બન્ને હાથો ખભાઓ સુધી ઉઠાવતા હતા અને જ્યારે રૂકુઅ કરતા હતા ત્યારે પણ એવી જ રીતે બન્ને હાથ ઉપાડતા હતા. ફરી જ્યારે રૂકુઅથી સજદા માટે ઊભા થતા ત્યારે પણ એવી જ રીતે કરતાં અને જ્યારે બે રકઅતોથી ઊભા થતા ત્યારે પણ આવી જ રીતે કરતા હતા. (અબૂદાઉદ-૧૧૫)

(૪) નસઈ : હઝરત અલ્કમહ બિન વાઈલનું વર્ણન છે કે મારા બાપ (વાઈલ રઝિ.) એ હદીષ બયાન કરી કે મેં રસૂલ (સ.અ.વ.)ની પાછળ નમાઝ પઢી તો મેં જોયું કે આપ નમાઝ શરૂ કરતા ત્યારે રફ’ઉલ્લેઈન કરતા હતા અને જ્યારે રૂકુઅ કરતા ત્યારે પણ અને જ્યારે “સમિઅલ્લા હુલિમન હમિદહ” કહેતા ત્યારે પણ રફ’ઉલ્લેઈન કરતા હતા. (નસઈ ભાગ-૧ પા.નં.૧૬૧)

(૫) તિર્મિઝી : હઝરત સાલિમ (રઝિ.) પોતાના બાપથી રિવાયત કરે છે કે મેં રસૂલ (સ.અ.વ.) ને ખુદ જોયું છે કે આપ જ્યારે નમાઝ શરૂ કરતા અને જ્યારે રૂકુઅ કરતા અને રૂકુઅથી માથું ઉચકતા તો પોતાના બન્ને હાથોને ખભાઓ સુધી ઉપાડતા એટલે કે રફ’ઉલ્લેઈન કરતા હતા. (તિર્મિઝી-૩૫, હદીષ નં.૨૫૫)

(૬) ઇબ્નેમાજહ : હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રઝિ.) થી વર્ણન છે કે રસૂલ (સ.અ.વ.) જ્યારે ફર્જ નમાઝ માટે ઊભા થતા હતા તો તકબીર કેહતા અને ખભાઓ સુધી રફ’ઉલ્લેઈન કરતા હતા અને જ્યારે રૂકુઅમાં જતા હતા તો આવી જ રીતે રફ’ઉલ્લેઈન કરતા અને રૂકુઅથી માથું ઉચકતા તો આવી જ રીતે રફ’ઉલ્લેઈન કરતા અને જ્યારે બે રકઅતો પઢીને ઊભા થતા તે સમયે પણ આવી જ રીતે રફ’ઉલ્લેઈન કરતા હતા. (ઇબ્નેમાજહ હદીષ નં.૮૬૪)

ઇસ્લામિક ઇન્ફોર્મેશન સેન્ટર

હોટલ ગુરાની પાસે, ડાંડા બજાર,
ભુજ - કચ્છ. મો. ૮૪૦૧૭ ૮૬૧૭૨
www.iickutch.blogspot.in